

ISSN 2671-3004

UDC 316.723-021.463:37(497.7)

Punim studimor

Ismet OSMANI

Universiteti 'Shën Cirili dhe Metodi

E-mail: avzimustafa@yahoo.com

**INTERKULTURALIZMI NË PROCESIN EDUKATIVO-ARSIMOR NË
REPUBLIKËN E MAQEDONISË SË VERIUT****ИНТЕРКУЛТУРАЛИЗМОТ ВО ВОСПИТНО-ОБРАЗОВНИОТ
ПРОЦЕС НА РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА****INTERCULTURALISM IN THE EDUCATIONAL PROCESS IN THE REPUBLIC
OF NORTHE MACEDONIA**

Hyrje

Kultura, si kategori universale, krijon mundësinë e njohjes së jetës shoqërore të gërshetuar me vepra kulturore. Në çdo kulturë mund të gjejmë një gamë të gjerë të aktiviteteve njerëzore, si: marrëdhëniet familjare, statusin shoqëror, të drejtat e pronës, tabutë, mitet, ndarjen e punës, ritualet etj. Format në të cilat shfaqen këto aktivitete, si elemente kulturore universale, mbartin karakteristikat e kulturës së mjedisit shoqëror. Kultura është vepër e njeriut, e edukon njeriun, ndërsa njeriu përcakton kulturën. Kultura është qendra e edukimit, e cila krijon një ndërvarësi midis njeriut, kulturës dhe edukimit (Strugar, 2012).

RMV si shoqëri shumëkulturore, përveç që mund të jetë burim dhe vend i konflikteve, mund të jetë edhe vend i takimeve ndërkulturore, i takimeve kulturore të barasvlershme, të cilat me bashkëveprim të suksesshëm do të krijojnë vlera të reja, dialog të suksesshëm dhe respekt të ndërsjellë.

Komunikimi si mjet afrimi dhe respekti midis kulturave është fryt i vetëdijes shoqërore, punës, traditës dhe historisë së një vendi. Respekti kultivon ndjenjën e ndërgjegjësimit ndaj kulturës së tjetrit. Vendtakimi i krijimit të relacioneve të ndërkulturore është shkolla, e cila si mjedis i takimit të kulturave të ndryshme krijon mundësinë e ndërveprimit më dinamik midis vetë nxënësve, midis nxënësve dhe arsimtarëve, gjithashtu nxit edhe komunikimin ndërkulturor midis tyre. Shkolla, gjithashtu mundëson përvetësimin e njohurive për kultura të ndryshme, njohjen me tjetrin dhe vënien e kontakteve, duke ndikuar drejtpërdrejtë në formimin e qëndrimeve dhe vlerave. Kështu, si nevojë e njohjes së kulturës së tjetrit lind interkulturalizmi, i cili duke shmangur paragjykimet, stereotipet dhe barrierat, krijon mundësinë e njohjes së kulturave të ndryshme në një shoqëri shumëkulturore. Republika e Maqedonisë së Veriut është vend i një larmie kulturash gjuhësore, kulturore, fetare, ku kontaktet me kulturat e ndryshme janë përditshmëri. Në një ambient të tillë interkulturor duhet vepruar me kompetencë nga të gjithë faktorët relevantë për të shmangur ndjenjën e intolerancës, mospërfilljes dhe paragjyqimeve. Sot, nuk duhet të përqendrohemi vetëm në ndërtimin e një shoqërie shumëkulturore, por edhe për një shoqëri ndërkulturore në të cilën grupe të ndryshme do të mund të komunikojnë me njëri-tjetrin dhe të punojnë për qëllime të përbashkëta. Interkulturalizmi vë në spikamë vlerat e përbashkëta kulturore dhe krijon mundësinë e një dialogu të barabartë midis bashkësive ku gërshetimi i elementeve kulturore nuk duhet kuptuar si humbje të identitetit kulturor, por, përkundrazi si vlerë që duhet çmuar.

Roli i shkollës në edukimin interkulturor

Shkolla luan rol të rëndësishëm në përvetësimin e njohurive, zhvillimin e aftësive dhe shkathtësive të nxënësit dhe është një bazë e mirë për përfshirjen e tyre në jetën shoqërore. Shkolla, përveç që shquhet për rolin e saj edukativ, kryen edhe funksionin e edukimit arsimor, kulturor dhe shoqëror. Si vendtakimi i kulturës kombëtare dhe globale, duhet të krijojë kushte të cilat do të mundësojnë përvetësimin e shprehive kulturore dhe vendosjen e dialogut midis kulturave të ndryshme. Edukimi interkulturor në Republikën e Maqedonisë së Veriut duhet të jetë shtyllë kryesore e një dialogu të sigurt interkulturor midis arsimtarëve dhe nxënësve të bashkësive të ndryshme. Praktika në vendet e zhvilluara tregon se edukimi, si formë themelore e procesit edukativo-arsimor në shkollë, zhvillimit

të modeleve të komunikimit ndërkulturor midis bashkësive të ndryshme kulturore dhe gjuhësore, ka rezultuar e suksesshme. Shembuj të tillë ku diversiteti kulturor është në qendër të vëmendjes hasim në shumë shtete evropiane, ku përmes bashkëveprimit me njerëz të ndryshëm dhe me prejardhje të ndryshme të tyre, kanë gjetur frymëzimin për sfida të reja.

Kështu, një nga mënyrat themelore për zhvillimin e komunikimit interkulturor është edhe zhvillimi i një sistemi gjuhësor shkollor që duhet parë si proces, e jo si pengesë. Respektimi i kulturës dhe gjuhës së tjetrit si model mirëkuptimi midis bashkësive të ndryshme, do t'i minimizojë konfliktet ekzistuese dhe mosbesimin e ndërsjellë midis grupeve të ndryshme në Republikën e Maqedonisë së Veriut. Një veprim i tillë do të ndikojë në identitetin e fëmijës, të menduarit, marrëdhëniet me miqtë, arsimimin dhe punësimin, dhe do t'u mundësojë atyre që të vazhdojnë më tej në drejtim të qenit qytetarë aktivë dhe të dobishëm në shoqërinë në të cilën jetojnë. Përveç kësaj, ndihmon në ndërtimin e ndjenjës së përkatësisë dhe forcimin e lidhjeve familjare dhe më gjerë. Ky lloj i mësimdhënies, si dhe bashkëpunimi me arsimtarë dygjuhësorë, siguron mbështetje për arritjet e plota akademike të nxënësve dhe studentëve që flasin gjuhë të ndryshme. Me këtë rast, duhet të merren parasysh kërkesat dhe nevojat e nxënësve, klima shoqërore që është e domosdoshme në mënyrë që nxënës dhe studentë të ndryshëm të ndjehen të vlerësuar dhe të krijohen kushte të nevojshme për integrimin e të rinjve në shoqëri (Axelsson, 1998, 1999, 2001).

Republika e Maqedonisë së Veriut si vend ku jetojnë bashkësi të ndryshme duhet të kultivojë modele edukativo-arsimore të mirëkuptimit, bashkëjetesës dhe veprimit të përbashkët ndërkulturor. Shkollat e ndara, ose ndërrimet e ndryshme vetëm për të shmangur kontaktet me nxënësit që flasin gjuhë tjetër vetëm se i thellojnë paragjykimet dhe stereotipet dhe nuk ndihmojnë në zhvillimin e marrëdhënieve reciproke, mirëkuptimin dhe tolerancën midis bashkësive. Një veprim i tillë monokulturor e bën të paqëndrueshme një shoqëri multikulturore. Prandaj, afirmimi i mirëkuptimit dhe pranimit ndërmjet pjesëtarëve të kulturave të ndryshme po bëhet kërkesë imanente në shoqëritë demokratike moderne. Nxënësit duhet të ndërtojnë ura për pjesëtarët e kulturave të ndryshme dhe të jenë të aftë për përshtatje kulturore ku do të promovojnë vlerat, njohuritë dhe zakonet e të gjitha kulturave në kontakt. Shkolla është vendi ku nxënësit krijojnë kontakte, komunikojnë me bashkëmoshatarët e tyre, vendi ku mbarten dhe

miratohen pikëpamjet dhe vlera të ndryshme. Studiues të shumtë e konsiderojnë mjedisin arsimor si një edukator të tretë. Nëse kultivohet mirë, mund të mbështesë dhe përmirësojë shumë të gjitha fushat e të mësuarit dhe të zhvillimit (Darragh, 2006).

Mjedisi shkollor stimulues është pjesë integrale e diskutimit bashkëkohor pedagogjik mbi zhvillimin e kompetencës ndër-kulturore, e cila krijon mundësinë e komunikimit efektiv dhe sjelljes në kontekste të ndryshme kulturore (Bennett 2001).

Ndërkaq, nëse shkolla nuk pasqyron rëndësinë e mirëkuptimit të ndërsjellë dhe pranimit të larmisë kulturore, siç ndodh në shumë mjedise në RMV, nuk mund të zhvillojë kompetenca të bashkëveprimit dhe bashkëpunimit dhe të promovojë qëllimet përkatëse arsimore në një botë globale multikulturore. Mungesa e mirëkuptimit e grupeve të caktuara ndaj larmisë së vlerave kulturore, kombëtare, fetare, ekonomike dhe politike në shoqërinë tonë pothuajse është përditshmëri. Sharjet, fyerjet në baza kombëtare në stadione, por edhe në vende të tjera, barten edhe në mjediset shkollore, ku ndikojnë në acarimin e marrëdhënieve dhe arsimtarëve të bashkësive të ndryshme. Studimet e bëra nga shumë organizata joqeveritare paralajmërojnë ekzistencën e devijimeve shoqërore ndaj disa kombësive dhe konfirmojnë ekzistencën e një stereotipi etnik. Prandaj, është e nevojshme të hulumtohen orientimet e të rinjve në mënyrë që të sigurohet mbështetje sistematike përmes institucioneve arsimore dhe organizatave joqeveritare për të shmangur dukuritë devijuese në shoqëri.

Plan-programet mësimore

Plan-programet mësimore duhet të artikulojnë programe, përmbajtje, burime dhe metoda që jo vetëm do të kontribuojnë në përvetësimin e njohurive, por edhe në edukimin për shmangien e stereotipave dhe paragjykimeve midis njerëzve. Dimensioni ndër-kulturor i plan-programeve ofron mundësinë që nxënësit të mësojnë më shumë për të tjerët, ndihmon në krijimin e një mjedisi në të cilin inkurajohet respektimi i diversitetit dhe zhvillimi i dialogut ndërkulturor (Coelho, 1998).

Megjithëse përmbajtja ndërkulturore mund të zbatohet në të gjitha fushat dhe lëndët edukativo-arsimore, disa autorë besojnë se shkencat shoqërore janë mënyra më e mirë që nxënësit të njihen me pluralizmin kulturor të shoqërive evropiane (trashëgiminë kulturore, emigrimet, religjionet), dhe t'i përgatisin të rinjtë me përvojat e

shoqërive shumëkulturore gjatë historisë së përbashkët. Pas shkencave shoqërore, janë fushat artistike që nxisin të rinjtë të zhvillojnë dhe të formojnë identitetin e tyre, shkëmbimin kulturor, por edhe përvojën e tyre. Shkolla, për të qenë e suksesshme duhet t'i edukojë nxënësit me njohuri nga bota e sotme, duke përfshirë në plan-programet mësimore edukimin mbi demokracinë, të drejtat e njeriut dhe tolerancën. Mësimi ndërkulturor mund të zhvillohet edhe përmes programeve jashtëshkollore të cilat dukshëm mund të kontribuojnë në ndërtimin e marrëdhënieve midis të rinjve. Mësimi ndërkulturor në vendet evropiane u drejtohet kryesisht të rinjve, ku përmes kampeve dhe projekteve të ndryshme do të mund të nxisin shoqërimin e të rinjve të qyteteve të ndryshme. Kampet janë një vendtakim i volitshëm ku nxënësit e shkollave nëntëvjeçare apo të mesme mund t'i pasurojnë njohuritë e tyre duke u njohur me kulturën dhe traditën e tjetrit. Kështu, përmes aktiviteteve sportive dhe argëtuese fitojnë aftësi për punë ekipore, ndërsa përmes debateve kreative zhvillojnë të menduarit kritik dhe të folurit e argumentuar. Por, për fat të keq këto programe shpesh realizohen veçmas, në varësi të gjuhës mësimore, gjë që i thellon edhe më shumë ndasitë midis të rinjve. Sistemi arsimor në RMV zhvillohet në mënyrë paralele, që do të thotë se nxënësit shqiptarë dhe maqedonas janë të ndarë dhe mësojnë në ndërrime të ndryshme, dhe me libra shkollorë përplot me stereotipa.

Përkundër reformave të bëra në zhvillimin e arsimit dhe ndërtimit të një strategjie të përgjithshme "Arsim cilësor për të gjithë", që, për nga titulli dhe përmbajtja korrespondon me strategjitë e zhvillimit të politikave arsimore të vendeve të zhvilluara evropiane, RMV, akoma ka ngecur në vend. Angazhimi i ekspertëve të shumtë nga të gjitha fushat dhe komisione të ndryshme të formuara nga Ministria e Arsimit dhe Shkencës së RMV-së për zhvillimin e politikave arsimore, tanimë disa vite nuk ka dhënë ndonjë rezultat.

Arsimtari si ndërmjetësues midis kulturave

Roli i arsimtarëve në procesin edukativo-arsimor është shumë i rëndësishëm në ndërtimin e një shoqërie kohezive dhe ndërmjetësimin midis dy, tre ose më shumë kulturave, duke sqaruar e shpjeguar dallimet midis tyre pa ndonjë paragjykim. Arsimtari është një personi i përshtatshëm për takimin e kulturave, i cili përmes përmbajtjeve të pasura mësimore, interpreton dhe nxit zhvillimin intelektual e moral të nxënësit. Të jesh mësues nuk do të thotë të

edukosh dikë që të miratojë rregulla të përgjithshme të sjelljes që janë vendosur në shoqëri, por edhe t'i mësosh nxënësit të mendojnë për vlerat e organizimit të një shoqërie (Chantal Forestal, 2007).

Arsimtarët duhet të posedojnë kompetencë kulturore dhe të jenë të pavarur në punën e tyre. Në dallim nga konceptet tradicionale të mësimdhënies, perspektiva e sotme kulturore është avancuar shumë dhe, sot, ajo përfaqëson qëllimin që duhet të arrihet përmes kompetencës komunikuese si element i pandashëm i kompetencës kulturore. Dimensionet kryesore të kompetencës komunikuese ndërkulturore të mësuesve janë njohja, emocionet dhe sjellja, të cilat manifestohen përmes aktiviteteve njohëse, ndjeshmërisë dhe komunikimit të shoqëruar me sjellje fleksibël ndaj një realiteti tjetër.

Të institucionet udhëheqëse arsimore përmes projekteve të ndryshme duhet t'i trajnojnë dhe përgatisin arsimtarët në një shoqëri shumëkulturore, siç është edhe RMV. Trajnimi profesional është një nga mënyrat më efektive që shkollat të reagojnë shpejt ndaj dallimeve në shoqëri, duke ofruar përmbajtje që nxisin zhvillim profesional e moral të arsimtarëve. Edukimi dhe përgatitja e arsimtarëve për arsimin ndërkulturor duhet të bëhet në bazë të një politike arsimore të konceptuar mirë dhe të miratuar zyrtarisht, dhe jo duke zbatuar masa izolimi. Programi për edukim ndërkulturor të arsimtarëve duhet t'i integrojë karakteristikat e të gjitha komuniteteve në vend. RMV-ja si shtet shumëkombësh dhe shumëkulturor duhet t'u mundësojë të rinjtë të njihen me cilësinë dhe përparësitë e jetës në një shoqëri shumëkulturore. Çdo reformë dhe risi në arsim mund të kontribuojë dukshëm në përmirësimin e cilësisë, përgatitjen profesionale të arsimtarëve dhe motivimin e tyre në përputhje me kërkesat e shoqërisë moderne. Standardet, udhëzimet dhe parashikimet evropiane dhe nacionale mbi aftësitë e nevojshme për nxënësin, studentin dhe qytetarin evropian të shekullit 21 janë pikënisje për përcaktimin e kompetencave të arsimtarit të ardhshëm dhe konceptimin e përgatitjen profesionale të tij. Gjatë punës me nxënës, gjithnjë e më shumë duhet spikatur kompetencat për ndërveprim interkulturor, të cilat janë shumë të rëndësishme në një shoqëri moderne shumëkulturore.

Zhvillimi i aftësive komunikuese ndërkulturore te arsimtarët kontribuojnë kryesisht në arsimin dhe edukimin cilësor, por edhe në uljen e paragjyqimeve të nxënësit. Gjithashtu, ndihmojnë në shmangien e etnocentrizmit, stereotipave, pabarazisë dhe diskriminimit në shoqëri. Për të gjitha këto, duhet pasur një pjekuri të caktuar metakognitive, e cila karakterizohet nga një shkallë e lartë e

vetëdijes, vetëvlerësimet, ose tendencës për të menduar për përvojën e fituar, si dhe aftësi të avancuar perceptuese (Piršl, 2007). Arsimitarët, duhet vazhdimisht të zhvillohen emocionalisht, intelektualisht dhe moralisht, dhe "të posedojnë aftësi në njohjen e njerëzve të tjerë, nxënësve, njohjen e aftësive, gjuhëve dhe kulturave të tyre" (Previšić, 1999). Tre faktorët e aftësisë komunikuese ndërkulturore që duhet t'i kenë mësuesit janë: shkathtësitë, të cilat pasqyrohen në prezantimin e një ngjarjeje të një kulture tjetër, njohuritë rreth mënyrës se si funksionon një grup shoqëror dhe qëndrimet që konsistojnë me pranimin e kulturave të tjera (Byram et al, 2001). Në rrugën e vazhdueshme të përvetësimit të njohurive, përvojës dhe zhvillimit të aftësive komunikuese ndërkulturore, arsimtarët mësojnë të komunikojnë verbalisht dhe jo verbalisht, të mësojnë më shumë për kulturën e tyre dhe ta krahasojnë atë me një kulturë të huaj. Ata mësojnë të respektojnë, kuptojnë dhe pranojnë një nxënës që i përket një kulture tjetër. Njohuritë që arsimtarët kulturorë duhet t'i zotërojnë përfshijnë njohuritë në lidhje me migrimet, historinë, mediat, sociologjinë e kulturave, gjuhësinë, psikolinguistikën, dallimet kulturore, karakteristika kulturore (Perroti, 1995).

Përfundimi

Procesi edukativo-arsimor, sot, vë në spikamë përpjekjet për të sjellë risi dhe cilësi në arsim. Në këto përpjekje, spikat edhe interkulturalizmi, i cili gradualisht u përfshi në procesin edukativo-arsimor. Interkulturalizmi në shkollë ndihmon në krijimin e një atmosfere bashkëpunimi, respekti dhe ndjeshmërie, sepse vetëm në këtë mënyrë mund të realizohet mësimdhënia e suksesshme. Përveç shkollës, mësuesit domosdo duhet t'i zhvillojnë aftësitë komunikuese ndërkulturore. Një gjë e tillë është e mundshme vetëm përmes zhvillimit të vazhdueshëm profesional, ku mësuesit do të mund t'i zgjerojnë dhe thellojnë njohuritë e tyre dhe të ndërmjetësojnë midis njerëzve të kulturave të ndryshme. Ndërtimi i kapaciteteve për komunikim ndërkulturor nuk duhet të synojë vetëm nxënësit dhe mësuesit, por edhe strukturat drejtuese të cilat duhet të pasqyrojnë karakterin multikulturor të vetë shoqërisë. Të mësuarit ndërkulturor do të krijojë kushte më të mira për qytetarin e ardhshëm aktiv, do të rrisë tolerancën, do të zhvillojë kulturën e komunikimit, respektin e identitetit kombëtar dhe etnik, gjuhën, historinë e vet dhe do të krijojë marrëdhënie konstruktive me të tjerët.

Literatura

- ODINA, T. Aguado (2005): La educación intercultural en la práctica escolar. Investigación en el ámbito español. *Revista de Educación*, Vol. 21, No. 7, 43-51.
- AMORIM, L. (2001): Intercultural Learning. *Community Foundation Transatlantic Fellowship, Orientation Session* (june 2-4).
- BENNETT M., TOWARDS J. (1993): *Ethnorelativism-A Developmental Model of Intercultural Sensitivity*, Intercultural Press, Yamonh., M. C.
- BYRAM, M. (1998): *Teaching and Assessing Intercultural Communicative Competence*. Retrieved August 12, 2013 from Google books.
- EARLEY, P. C & Ang S. (2003): *Cultural intelligence: Individual interactions across cultures*. Stanford: Stanford University Press.
- GIESECKE, Hermann (1993), *Uvod u pedagogiju*, Zagreb, Eduka.
- ПЕТРОВСКИ, В. Мирасчиева, С. (2013) Мултикултуризам и интеркултурална комуникација. Штип: УГД
- VERNE E. (1987): *Les politiques d'education multikulturelles*, во: *L'education multiculturelle*, Paris

Abstrakti

Zhvillimi i globalizmit ka bërë që domosdo të njihemi me kultura të ndryshme, gjuhë të ndryshme, të cilat mundësojnë krijimin e një marrëdhënie të veçantë midis popujve të ndryshëm. Një marrëdhënie e tillë duhet të mbështetet në bashkëpunim, respekt të ndërsjellë, barazi, njohje dhe lidhje, dhe mundësi e mirë për shkëmbimin e mendimeve, ideve, njohjen e kulturave të ndryshme, pranimin dhe respektimin e tyre. Mjedisi ku mund të theksohet një nga parimet bazë të interkulturalizmit është shkolla, e cila duke inkurajuar njohjen, mirëkuptimin, respektimin e mënyrës së jetesës e bën më të pasur dhe më të larmishëm mjedisin shoqëror. Në këtë kumtesë do të trajtomë rëndësinë e kulturës, edukimit dhe arsimit ndërkulturor në procesin edukativo-arsimor në Republikën e Maqedonisë së Veriut, si dhe të vë në dukje komunikimin ndërkulturor midis nxënësve dhe arsimtarëve në shkolla, si aktorët kryesorë në mësimdhënien bashkëkohore, ndërkulturore që zvogëlon diskriminimin dhe inkurajon tolerancën dhe kuptimin e kulturave të ndryshme.

Fjalët kyçe: interkulturalizmi, mësimdhënie dhe komunikim ndërkulturor, shkolla, mësuesit, nxënësit.

Abstract

The development of globalization has made it necessary to get acquainted with different cultures, different languages, which enable the creation of a special relationship between different peoples. Such a relationship should be based on cooperation, mutual respect, equality, recognition and connection, and a good opportunity for exchanging opinions, ideas, recognition of different cultures, their acceptance and respect. The environment where one of the basic principles of interculturalism can be emphasized is the school, which by encouraging knowledge, understanding, respect for the way of life makes the social environment richer and more diverse. In this paper we will address the importance of culture, education and intercultural education in the educational process in the Republic of Northern Macedonia, also to point out the intercultural communication between students and teachers in schools, as main actors in contemporary and intercultural teaching that reduces discrimination and encourages tolerance and understanding of different cultures.

Keywords: interculturalism, intercultural teaching, intercultural communication, schools, teachers, students.

